

Галина Зуляк (Тернопіль)

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (1920-ТІ РР.)

Розпорядження від 5 березня 1920 р. про внесення змін до закону від 31 липня 1919 р. та закону від 8 січня 1920 р. стало вагомим етапом у розвитку соціального законодавства Другої Речі Посполитої. Його ухвалення зумовлювалося потребою адаптації механізмів соціального забезпечення до стрімко змінюваних економічних умов є насамперед гіперінфляції, зростання вартості життя та загального післявоєнного економічного спаду. Документ унормовував питання надання надзвичайних надбавок у зв'язку з високим рівнем цін відставним цивільним та залізничним службовцям, педагогічним працівникам усіх рівнів (від початкових шкіл до університетів), їхнім вдовам та сиротам, а також священнослужителям у відставці.

Важливою новацією стало уточнення положень статті 2 закону від 31 липня 1919 р. щодо порядку нарахування та виплати надзвичайної надбавки. Згідно з розпорядженням, вона визначалася як щомісячна виплата, еквівалентна сумі основної пенсії, пенсії вдівцям та сиротам, а також благодійних пожертвувань, які вже отримувалися на час набуття чинності закону. При цьому законодавець виокремив винятки – надбавка не охоплювала вже наявні доплати у зв'язку з високою вартістю життя та щоквартальні допомоги, що запобігало дублюванню соціальних виплат.

Окрему увагу в пункті приділено пенсіонерам, удовам і сиротам, які отримували забезпечення відповідно до австрійського законодавства. Такий підхід зумовлювався тим, що частина територій Другої Речі Посполитої до 1918 р. входила до складу Австро-Угорської монархії, а отже, правова система соціального забезпечення в цих регіонах суттєво відрізнялася від тієї, що діяла у «корінних» польських землях. Надбавки для цієї категорії населення розраховувалися на основі річних сум допомоги, визначених австрійськими нормативними актами, що свідчить про прагнення уряду тимчасово інтегрувати елементи різних правових систем у межах єдиної соціальної політики.

Система визначення надзвичайної надбавки у 1920 р. мала виразно диференційований характер. Для осіб, які отримували допомогу за австрійським законодавством, вона становила: до 400 корон (далі – кр.) включно – 40 %; до 600 кр – 20 %; до 1 тис. кр. – 15 %; до 2 тис. кр. – 10 %; понад 2 тис. кр. – 4 %.

Наведена шкала засвідчувала виразну соціальну скерованість державної політики. Зокрема, найбільші відносні надбавки встановлювалися для найменш забезпечених категорій населення, тоді як для осіб із вищими доходами доплата зменшувалася. Це вказувало на використання елементів соціальної справедливості – державна допомога мала на меті підтримати найуразливіші верстви населення, особливо пенсіонерів із низькими доходами, які найбільше потерпали від інфляції.

Для осіб, які одержували пенсії відповідно до колишнього російського законодавства, встановлювалися дещо інші відсоткові ставки: до 200 кр. включно – 50 %; до 300 кр. – 40 %; до 600 кр. – 30 %; до 1 тис. кр. – 20 %; до 2 тис. кр. – 14 %; понад 2 тис. кр. – 6 %.

Порівняльний аналіз цих шкал демонстрував відмінності у державному підході до різних груп пенсіонерів. Для осіб, які отримували пенсії за російськими нормами, надбавки були вищими у нижчих категоріях доходів (50 % проти 40 % для «австрійських»), що, ймовірно, пов'язано з нижчим базовим рівнем російських пенсій. Уряд прагнув певною мірою вирівняти

рівень соціального забезпечення між цими групами, враховуючи регіональні диспропорції у правових і фінансових системах.

Стаття 3 закону уточнювала порядок виплати надбавок. Так, вони мали виплачуватися разом із основною пенсією або заробітною платою, авансом, починаючи з 2 числа кожного місяця. Такий механізм свідчив про намагання уряду забезпечити регулярність та передбачуваність соціальних виплат у період економічної нестабільності. Виплата авансів дозволяла відставним службовцям і педагогам планувати свої витрати, що було особливо важливим в умовах інфляції та знецінення грошей.

Проаналізоване розпорядження відображало декілька важливих рис державної політики у перші роки після відновлення незалежності Польщі. По-перше, воно було реакцією на глибокі економічні проблеми – стрімке зростання цін на продукти харчування та товари першої необхідності, зростання заощаджень і доходів пенсіонерів та службовців. Надбавка виконувала компенсаторну функцію, частково нейтралізуючи негативні наслідки інфляції.

По-друге, розширення кола отримувачів допомоги (включення педагогів різних рівнів і духовенства у відставці) свідчило про стратегічне бачення ролі цих соціальних груп. Учителі були ключовими агентами державотворення та формування національної ідентичності, тоді як духовенство – важливим чинником моральної консолідації суспільства.

По-третє, застосування диференційованих норм, заснованих на різних правових системах (австрійській та російській), виявляло складність процесу уніфікації соціального законодавства на території багатонаціональної держави з різним імперським правовим спадком. Це підтверджувало, що соціальна політика міжвоєнної Польщі мала поступовий, адаптаційний характер і поєднувала елементи централізованого регулювання з регіональними особливостями.

Таким чином, розпорядження від 5 березня 1920 р. можна розглядати як важливий інструмент стабілізації соціально-економічної ситуації у післявоєнній Польщі. Воно не лише коригувало попередні законодавчі акти, але й демонструвало гнучкий, диференційований підхід держави до розв'язання складних соціальних проблем у контексті правової та економічної неоднорідності новоствореної держави.

Тетяна Брославська (Тернопіль)

ОПЕРАТИВНА РОБОТА МИТНИХ ДРУГОЇ РІЧ ПОСПОЛИТОЇ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

У міжвоєнний період Друга Річ Посполита зіткнулася з комплексом викликів, пов'язаних із розбудовою державних інституцій, серед яких вагоме місце посідали митні органи. Оперативна діяльність митних структур в цей час стала важливою складовою державної політики щодо економічної стабілізації, підтримання громадського порядку та захисту національної безпеки. Оперативна робота митних структур охоплювала як фіскальні, так і безпекові функції. Відповідно до законодавства, митники здійснювали перевірку товарів і багажу, запобігаючи нелегальному ввезенню та вивезенню товарів, особливо контрабанди, що була поширеною через тривалу нестабільність кордонів. Особливої уваги заслуговувала митна діяльність на східних кордонах, де через політичну нестабільність і бідність регіону контрабанда перетворилася на масове явище. Заходи боротьби включали активне патрулювання, агентурну роботу, впровадження системи митних розвідок і співпрацю з поліцією та військовими. Ефективність митної служби